

5233 SAYILI YASA KAPSAMINDA ÇIKARILAN YÖNETMELİK VE UYGULAMAYA DAİR GÖRÜŞ VE ELEŞTİRİLERİMİZ

2004 yılı Ağustos ayında OHAL döneminde (19.07.1987 tarihiyle 30.11.2002 tarihleri arasında) ülke içinde yerinden edilenlere yönelik olarak bir tazminat yasası ve yönetmelik çıkarıldı. İlgili yasa ve yönetmelik uyarınca oluşturulan Zarar Tespit Komisyonlarına Ekim ayından itibaren binlerce başvuru yapıldı.

TOHAV, hazırlanan yasaya ilişkin değerlendirme ve önerilerini içeren bir raporu yasa henüz tasarı aşamasındayken hazırlayarak kanun koyucuya iletmıştır. Söz konusu yönetmeliğe ve bu güne kadarki uygulamalara ilişkin olarak ise, temel gözlem ve eleştirilerimizi şöyle özetleyebiliriz.

1 – 5233 sayılı kanun ve uygulamaya dair yönetmelikte Zarar Tespit Komisyonu üyelerinin tümünün merkezden yönetim esasına göre oluşturulacağı belirtilmiştir. Valinin vesayeti altında oluşturulan bu kurulun bağımsız olmaması nedeniyle objektif karar vermesi zor olacaktır. İç göç konusunda çalışmalar yapan STÖ temsilcilerinin ve yerel örgütlerin katılımından yoksun bir komisyonunun hakkaniyete uygun çalışma gösteremeyeceği endişesini taşımaktayız.

2 - Yönetmelikte zarar tespit komisyonunun çalışmalarında; yaralanma, sakatlanma durumlarında sağlık kurulu raporu, olay tutanağı, taşınır, taşınmaz malların zarar görmesi halinde ise, malın zarardan etkilenme durumunu açıklayan zarar tespit tutanağı, taşınır-taşınmaz malın kendi tasarrufunda bulunduğunu gösterir her türlü belgenin isteneceği belirtilmektedir. Ne var ki, OHAL döneminde yaşanan ağır baskı ortamında mağdurların resmi makamlardan zararlarının tespit ettirmeye yönelik tutanak tutulması talebinde bulunma imkanları söz konusu değildi. Kaldı ki birçok durumda mağdurlar ancak canlarını kurtararak göç etmek zorunda kalmıştır. Büyük bir çoğunluğun elinde yaşadığı olaylara ilişkin resmi bir belge ya da olay tutanağı yoktur. Bu konuda ispat yükümlülüğünün mağdurlara yükletilmesi hakkaniyete aykırıdır. Çağdaş, evrensel, insan haklarına dayalı demokrasiyi ölçüt alan hukukun da gereği budur. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin de köy boşaltmalarla ilgili davalarda durumun özelliğine uygun olarak ispat yükünün yer değiştirdiğine dair kararları mevcuttur. (Doğan v. Türkiye)

3 -Taşınmazlarla ilgili olarak mağdurların büyük bir bölümünün elinde ev ve arazi tapuları bulunmamaktadır. Çünkü bir çok yerde halen arazilerin kadastrosu yapılmamıştır. Köylülerin çoğunluğu arazilerin zilyedi konumundadır.Zilyetlik, mülkiyet hakkına yönelik Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvurularda kabul edilen bir olgudur. Bu nedenle zilyetliğin esas alınması gerekir. Aksi takdirde yasanın kapsama alanı darlaşacak ve yasadan beklenen sonuç elde edilemeyecektir.

Yasa ve yönetmelik bu haliyle, esnek bir yoruma tabi tutulmaksızın, uygulandığı takdirde koruma alanı çok darlaşacaktır. Bu ise yasanın amacına ters düşecektir.

Uygulamada gözlemediğimiz problem alanları:

Yönetmeliğe ilişkin eleştirdiğimiz bu konular bir kaç aylık uygulama döneminde karşılaşılan sorunlarında ana başlıklarını oluşturmaktadır.

1 - illerde valilik bünyesinde oluşturulan komisyonların sayısı yetersiz kalmaktadır. Genellikle her ilde tek bir komisyon oluşturulmuştur. Tek bir komisyonun da binlerce başvuruyu değerlendirmede yetersiz kaldığı ve bunun sonucu olarak komisyonların ağır işlediği görülmektedir.

3 -Zarar Tespit Komisyonları idarenin denetimi altında bulunması nedeniyle idareden bağımsız karar verememektedir. Bu nedenle mağdurlara önyargılı, devleti koruma refleksiyle yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır. Bazı komisyonlarda emekli polis memurlarının bulunması nasıl bir yaklaşım ortaya çıkacağını da bir yönüyle göstermektedir. Komisyonların bu yapısı, çalışma tarzı ve komisyonlarda konuyla ilgili olan STÖ ve uzman kişilerin yer almaması nedeniyle sağlıklı kararlar verilememektedir.

4 -Uygulamada başvurucular bürokratik engellerle boğuntuya getirilmektedir. Nüfus Kayıt Örneği, Sabıka Kaydı, Veraset İlamı vb belgeler istenerek başvuru günlerce süren bürokratik işlemlerle uğraşmak zorunda bırakılmaktadır. Yine, veraset ilamı için sulh hukuk mahkemesinde dava açması gerektiğinden başvuru yeni mali masraflara girmek zorunda kalmaktadır.

5 -Köylerin çoğunun güvenlik kuvvetleri tarafından tahrip edilmesine ve bu durum ısrarla mağdurlar tarafından vurgulanmasına rağmen, Zarar Tespit Komisyonlarının zarar görenlerden idarenin, resmi makamların bu konuda düzenlediği tutanakları talep etmesi, köyü yakan ve boşaltılmasına neden olan güvenlik kuvvetlerinden (askeri birim ve koruculardan) tutanak düzenlemiş olmasının beklenilmesi ve bu tutanağın istenilmesi, başvuru tarafından yerine getirilmesi imkânsız bir durumdur. Bu durum mağdurlar açısından delil, ispat sıkıntısı doğurmaktadır. Ayrıca Jandarma ve ilgili güvenlik birimlerinin ellerinde konuyla ilgili belgeler ya yok, ya da az ve yetersiz durumdadır. Yine genellikle güvenlik birimleri “ güvenlik açısından risk görülmüştür” diyerek istenilen belgeleri vermemektedirler.

6 -Uygulamada bazı komisyonlar daha önce buldukları köyün toprakları üzerinde zilyet olarak ikamet eden mağdurların ellerinde tapu bulunmamasına rağmen tapu belgeleri istemektedir.

7- Komisyonlar elinde herhangi bir belge bulunmayan mağdurların zarara uğrayıp uğramadığını tespit etmek için gerekli araştırma-incelemeleri yapma yerine işin kolayına kaçıp belge yok diyerek talepleri reddedebilmektedir.

8 -Mağdurlardan köyü keyfi, ekonomik nedenlerle boşaltmadıklarına ilişkin belge istenmektedir.

9 -Mal zararlarında on iki yıl önceki aracın bu günkü emsal üzerinden rayiç bedeli verilmekte, faiz işletilmemektedir.

10 -Ayrıca manevi tazminatın yasa ve yönetmelik kapsamına alınmaması ciddi bir eksikliklerdir.

Sonuç

Uygulama noktasında çözümlü ön plana çıkaran, mağdurların mağduriyetini gidermeye yönelik bir yaklaşımı öncelikle esas alan, köylünün bürokratik işlemleri yapmak üzere dar boğaza sokulmadığı ve yerine getirmeleri mümkün olmayan bir takım taleplerden vazgeçildiği daha samimi, barışçıl, çözümleyici ve yapıcı bir tarzın esas alınması gerekliliği şimdiden ortaya çıkmış durumdadır. Aksi takdirde mağduriyetlerin giderilmemesine bağlı olarak yasadan da beklenen amacın gerçekleşmemesi sonucu ortaya çıkabilecektir.

TOPLUM VE HUKUK ARAŞTIRMALARI VAKFI

22 MART 2005